

УДК 331.1

Проволоцька О.М.

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки та стратегії підприємств
Криворізького економічного інституту
Криворізького національного університету*

Тузніченко О.В.

*студент
Криворізького економічного інституту
Криворізького національного університету*

ОСНОВНІ НАПРЯМИ ОПТИМІЗАЦІЇ ЗАРПЛАТОМІСТКОСТІ ПРОДУКЦІЇ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ

У роботі показник зарплатомісткості продукції досліджено як з позиції роботодавця, так і з позиції найманого працівника. Доведено необхідність не зменшення зарплатомісткості, а її оптимізації для умов діяльності вітчизняних підприємств. При цьому значна увага приділена вивченню причин низького рівня заробітної плати в Україні, що дало змогу обґрунтувати основні шляхи оптимізації зарплатомісткості продукції вітчизняних підприємств.

Ключові слова: заробітна плата, зарплатомісткість продукції, спрацювання основних засобів, техніко-технологічна база, капітальні інвестиції.

Проволоцкая Е.Н., Тузниченко О.В. ОСНОВНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ ОПТИМИЗАЦИИ ЗАРПЛАТОЁМКОСТИ ПРОДУКЦИИ ОТЕЧЕСТВЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ

В работе показатель зарплатоёмкости продукции исследован как с позиции работодателя, так и с позиции наемного работника. Доказана необходимость не уменьшения зарплатоёмкости, а ее оптимизации для условий деятельности отечественных предприятий. При этом значительное внимание уделено изучению причин низкого уровня заработной платы в Украине, что позволило обосновать основные пути оптимизации зарплатоёмкости продукции отечественных предприятий.

Ключевые слова: заработная плата, зарплатоёмкость продукции, износ основных средств, технико-технологическая база, капитальные инвестиции.

Provolotskaya E.N., Tuznichenko O.V. THE MAIN LINES OF OPTIMIZATION OF THE CONSUMPTION OF WAGES OF DOMESTIC ENTERPRISES

In this work, the index of consumption of wages was investigated from the standpoint of the employer as well as from the perspective of the employee. There was proved the necessity of not reducing the consumption of wages but its optimization for the conditions of activity of domestic enterprises. At the same time, considerable attention was paid to the reasons of the low level of salary in Ukraine. This allowed to substantiate the basic ways to optimize the consumption of wages of domestic enterprises.

Keywords: wages, consumption of wages, depreciation, technological basis, capital investment.

Постановка проблеми. Одним із головних виробничих ресурсів є робоча сила, витрати на яку для роботодавця, як суб'єкта ринку праці, є статтею витрат у структурі собівартості продукції. Для іншого суб'єкта даного ринку – найманого працівника – заробітна плата виступає чи не єдиним джерелом доходу. Обидві сторони щодо рівня заробітної плати займають різні позиції. Роботодавці намагаються зменшити витрати, як і за будь-якою статтею витрат, проте працівники зацікавлені в якомога більшій винагороді за результати своєї праці.

Додаткові доходи забезпечують наймані працівники можливість задовольняти різні потреби, створюють умови повноцінного життя і тим самим стимулюють продуктивну працю на даному підприємстві.

Для роботодавця підвищення заробітної плати зменшує плинність кадрів, зміцнює трудовий колектив, скорочує витрати на пошук та підготовку працівників, а при необхідності дає можливість залучити до фірми найбільш кваліфіковану робочу силу. В результаті збільшення витрат роботодавця на оплату праці обов'язково компенсується зростанням продуктивності праці та обсягів виробництва, а також економією зазначених витрат.

Враховуючи низький рівень оплати праці в Україні в багатьох галузях матеріального виробництва (сільське господарство, промисловість) та багатьох галузях бюджетної сфери, нагальною проблемою

сьогодення є знаходження джерел підвищення фактичної заробітної плати до реальної вартості робочої сили, особливо за сучасних умов, коли ціни на переважну більшість товарів та послуг досягли рівня світових цін, на відміну від ціни робочої сили.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Підвищення рівня оплати праці в Україні є однією з найбільш актуальних та дискусійних проблем на сучасному етапі розвитку. Однак варто зазначити, що у своїх дослідженнях науковці переважно розглядають частку витрат на оплату праці (зарплатомісткість) з точки зору витрат роботодавця і наповляють на її зменшенні у витратах. Так, у працях О.І. Іляш, С.С. Гринкевича, А.В. Калини, А.М. Колота, О.В. Щербини, Л.О. Петкової, Н.М. Жилияєвої, Ю.В. Крищука та ін. висвітлені теоретико-методологічні засади організації оплати праці на підприємстві та пропонуються шляхи по зниженню витрат на оплату праці. Лише окремі науковці (О.М. Проволоцька, І.М. Тулініна [6, с. 848-854] та ін.) оцінюють зарплатомісткість продукції як один з визначальних напрямів підвищення ефективності діяльності підприємства і аналізують показник як з позиції роботодавця, так і з позиції найманого працівника. Таким чином, мова йде не про зменшення, а про оптимізацію зарплатомісткості продукції. Але без врахування практичних аспектів діяльності підприємств розвинених країн зазначену проблему вітчизняних підприємств не вирішити.

Метою дослідження є виявлення шляхів оптимізації зарплатомісткості продукції вітчизняних підприємств на основі використання досвіду високорозвинених країн.

Виклад основного матеріалу дослідження. В Україні людська праця не отримала належної оцінки, про що свідчить той факт, що у структурі собівартості вітчизняних товарів витрати на оплату праці нижчі, ніж були в Радянському Союзі. Це є одним із чинників, який гальмує соціально-економічний розвиток нашої країни.

Ще в 2008 р. законопроект України «Про внесення змін до деяких законів України» (щодо встановлення мінімальної частки заробітної плати у структурі собівартості продукції) за № 3254 було запропоновано встановити частку заробітної плати в структурі собівартості продукції на рівні, не нижчому за 30% [1]. Дана пропозиція мотивувалась тим, що у поточному році частка фонду оплати праці в структурі собівартості продукції більшості українських підприємств становила близько 12%. Проте законопроект був відхилений, оскільки для пропонованого підвищення не було економічних об'єктивних передумов. Запровадження законопроекту в дію суттєво знизило б конкурентоспроможність товарів вітчизняного виробника як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринку.

У подальшому ситуація дещо покращилася. В 2012 р. частка заробітної плати у собівартості продукції склала 16,7% [4]. В той же час за стандартами промислово розвинених країн ця частка сягає 35% [1]. Якщо виробництво є працемістким, або сферою діяльності є надання послуг, то витрати сягають 60%. [2].

Таким чином, в Україні склався надзвичайно низький рівень оплати праці, що свідчить про непропорційний та несправедливий розподіл багатства між різними категоріями громадян та є однією з основних причин низького рівня життя населення.

Проаналізуємо структуру собівартості продукції за її елементами (табл.1) та визначимо частку витрат на оплату праці у загальному обсязі витрат на виробництво продукції не тільки на підприємствах України, але й підприємствах інших високорозвинених країн світу.

У країнах з різним рівнем розвитку економіки структура собівартості представлена по-різному. В Україні найбільша частка витрат спрямована на сировину і матеріали, в той час як в Німеччині та США даний показник є у два рази меншим (табл. 1).

Таблиця 1

Порівняльна структура собівартості продукції промислових підприємств України, Німеччини та США за 2011 рік, (%) [3, с. 216]

Елементи витрат	Україна	Німеччина	США
Матеріальні витрати	67	36	34
Витрати на оплату праці	13	25	26
Витрати на соціальні потреби	5	20	20
Амортизаційні відрахування	11	14	16
Інші витрати	4	5	4

З іншого боку, в розвинених країнах у два рази більшу частину, ніж в Україні, займають витрати на оплату праці, а відрахування на соціальні потреби у чотири рази перевищують українські показники.

Низька частка заробітної плати у собівартості продукції вітчизняних підприємств пояснюється ви-

сокими витратами сировини і матеріалів, що є результатом значного зношення обладнання, яке не в змозі забезпечити необхідні вартісні і якісні показники продукції. Про це свідчить високий рівень фізичного спрацювання основних засобів, динаміка якого представлена на рисунку 1.

Протягом останніх років оновлення основних засобів практично не відбувалося. Це пояснюється низкою об'єктивних причин, зокрема такими, як низька інноваційна активність, низька якість технологічної бази; використання технологічних процесів, які не відповідають вимогам ринку.

Більшість вітчизняних підприємств забезпечували конкурентоспроможність своєї продукції за рахунок низької заробітної плати, що є неприпустимим та суперечить досвіду роботи підприємств країн із розвинутою економікою.

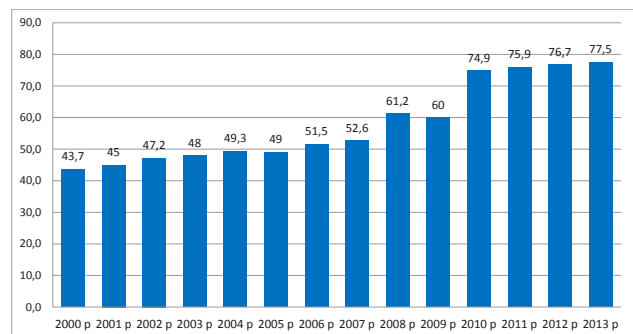

Рис. 1. Динаміка фізичного спрацювання основних засобів вітчизняних підприємств за 2000–2013 рр., % [4]

Підвищення рівня заробітної плати (відповідно і зарплатомісткості) за умов збереження або зниження собівартості продукції можливо лише за рахунок зменшення інших складових собівартості. Для вітчизняних підприємств цією складовою є матеріальні витрати, суттєвого зниження яких можна досягнути лише за умови докорінної перебудови техніко-технологічної бази підприємств.

Переважна більшість вітчизняних виробництв потребує масштабної реконструкції та технічного перенадання. Технологічна база підприємств України в цілому задовольняє лише базові потреби економіки та населення у споживанні. Рівень технологічного устаткування, показники якості та ефективності задоволення потреб, техногенного навантаження на довкілля не відповідають сучасним вимогам.

Для процесу відтворення основних засобів вітчизняними підприємствами були використані інвестиції, динаміка яких за 2011–2013 рр. наведена в табл.2. Дані табл. 2 свідчать про підвищення обсягів фінансування відтворення основних засобів підприємствами України в 2012 р. до 268065,8 млн грн (+11,5%) у порівнянні з 2011 р.

У той же час порівняння даних рис. 1 та табл. 2 дає змогу зробити висновок про недостатність зазначених обсягів інвестування, оскільки фізичне спрацювання основних засобів зросло з 75,9% в 2011 р. до 76,7% в 2012 р.

У 2013 р. спостерігається зменшення обсягів капітальних інвестицій (-10,7%) і подальше зростання фізичного спрацювання основних засобів вітчизняних підприємств (77,5%).

Основними джерелами фінансування капітальних інвестицій в досліджуваній період були власні кошти підприємств та організацій, кредити банків.

Таблиця 2

Капітальні інвестиції в Україні в 2011–2013 рр. за джерелами фінансування [4]

Джерела фінансування інвестицій, млн грн	Період					
	2011 р.		2012 р.		2013 р.	
	Сума, млн.грн.	Питома вага, %	Сума, млн.грн.	Питома вага, %	Сума, млн.грн.	Питома вага, %
Усього, у т.ч. за рахунок:	240359,4	100	268065,8	100	239383	100
- коштів державного бюджету	18394,6	7,65	17141,2	6,39	6497,8	2,71
- коштів місцевих бюджетів	8801,3	3,66	9149,2	3,41	7219,2	3,02
- власних коштів підприємств та організацій	152279,1	63,35	175423,9	65,44	170675,6	71,30
- кредитів банків та інших позик	42324,4	17,61	50104,9	18,69	40878,3	17,08
- коштів іноземних інвесторів	7196,1	2,99	5040,6	1,88	4881,2	2,04
- інших джерел фінансування	11363,9	4,73	11206	4,18	9230,9	3,86

Суттєво скоротилася частка коштів державного бюджету (з 7,65% в 2011 р. до 2,71% в 2013 р.) та іноземних інвестицій (з 2,99% до 2,04%), що говорить про відсутність, з одного боку, державної підтримки процесу оновлення техніко-технологічної бази національної економіки, з іншого боку – про відсутність умов для зацікавленості іноземних інвесторів у вкладенні коштів в діяльність вітчизняних підприємств.

Проведене дослідження показало, що країни Європейського Союзу вклали в розвиток власної економіки в 2010 р. 18,6% від ВВП, Україна – 17,8% [6]. На перший погляд – різниця не суттєва, в той же час, якщо порівняти стан техніко-технологічної бази підприємств європейських країн та українських, величину їх ВВП, то висновок є очевидним: кількість коштів, які щорічно спрямовуються на капітальні інвестиції, повинна бути в рази більшою, для того щоб вітчизняна економіка змогла подолати існуюче відставання в рівні техніко-технологічного забезпечення виробництва, що, в свою чергу, дасть змогу приділяти більшу увагу людському капіталу і стимулювати його до продуктивної праці. У цьому сенсі показовим є статистика країн, економіка яких мала стрімке зростання за останні роки. Так, Китай в 2010 р. спрямував на розвиток власної економіки 46,3% від ВВП [6].

Рівень техніко-технологічної бази виробництва здійснює найвагомий вплив на структуру виробничих витрат, перш за все матеріальних, енергетичних. При зменшенні частки цих витрат буде відбуватися зростання частки витрат на оплату праці. В той же час на зарплатомісткість впливає і величина заробітної плати, яка залежить від форми оплати праці та інших особливостей її нарахування. Великий досвід, яким володіють країни Європейського Союзу, є дуже корисним для економіки нашої країни. Системи оплати Хелсі, Ровена, Барта-Меріка, Бедо можуть мати місце на підприємствах України у залежності від необхідності досягнення поставлених цілей стимулювання високопродуктивної праці [5].

Висновки з проведеного дослідження. Низький рівень заробітної плати залишається невирішеною проблемою в Україні. Дана тенденція підриває мотивацію до високоефективної діяльності і не дає можливості створити соціально-економічну ситуацію в суспільстві, яка б сприяла створенню високоефективної економіки. Тому напрямом збільшення частки витрат на оплату праці в собівартості продукції має стати, особливо в матеріаломістких виробництвах, зниження питомої ваги матеріальних витрат, що можливо здійснити за рахунок оновлення техніко-технологічної бази через залучення капітальних інвестицій. Активізація інвестиційної діяльності сприятиме вирішенню проблеми оновлення техніко-технологічної бази та її переведенню на якісно новий рівень із залученням досягнень науки.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Законопроект України від 03.10.2008 р. № 3254 «Про внесення змін до деяких законів України (щодо встановлення мінімальної частки заробітної плати у структурі собівартості продукції)». – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JF2IE001.html.
2. Визначення шляхів збільшення частки оплати праці у собівартості продукції та у валовому внутрішньому продукті // Звіт про НДР – Луганськ : ДУ НДІ, 2009. – 35 с.
3. Волков О.И. Економіка підприємства / О.И. Волков, В.К.Склярченко – М. : Инфра-М, 2011. – 280 с.
4. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
5. Матюх С.А. Удосконалення оплати праці в Україні на основі використання досвіду країн Європейського Союзу: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.07. / С.А. Матюх; ХНУ. – Львів, 2007. – 14 с.
6. Проволоцька О.М. Оптимізації зарплатомісткості продукції як напрям підвищення ефективності діяльності вітчизняних підприємств / О.М.Проволоцька, І.М.Тулініна // Економіка: проблеми теорії та практики. – Дніпропетровськ: ДНУ. – 2008. – Випуск 240. – Т. 4. – С. 848–854.
7. Статистика країн світу [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://iformatsiya.ru/>.